

Regeringens proposition

1998/99:6

Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag och lagen om hemlig kameraövervakning

Prop.
1998/99:6

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 17 september 1998

Göran Persson

Thage G Peterson
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål och lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning skall fortsätta att gälla till utgången av år 2000.

1 Förslag till riksdagsbeslut.....	3
2 Lagtext.....	4
2.1 Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål ..	4
2.2 Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning.....	4
3 Ärendet och dess beredning.....	5
4 Nuvarande ordning	5
4.1 1952 års tvångsmedelslag.....	5
4.2 Lagen om hemlig kameraövervakning	7
5 Överväganden och förslag	8
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 september 1998.	10

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen
antar regeringens förslag till

1. lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,
2. lag om fortsatt giltighet av lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning.

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Härigenom föreskrivs att lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, som gäller till utgången av år 1998¹, skall fortsätta att gälla till utgången av år 2000.

2.2 Förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning

Härigenom föreskrivs att lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning, som gäller till utgången av år 1998², skall fortsätta att gälla till utgången av år 2000.

¹ Lagens giltighetstid senast förlängd 1996:1287.

² Lagens giltighetstid förlängd 1996:1286.

Säkerhetspolisen har i en skrivelse den 7 september 1998 till regeringen framhållit att lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, vars giltighetstid är begränsad till utgången av år 1998, bör ges fortsatt giltighet i två år. I skrivelsen anger Säkerhetspolisen att den utgår ifrån att också giltighetstiden av lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning, som också är begränsad till utgången av år 1998, förlängs på samma sätt.

Regeringen har, i enlighet med vad som sades i det lagstiftningsärende som låg till grund för lagen om hemlig kameraövervakning (prop. 1995/96:85 s. 37), på samma sätt som sker för tillämpningen av reglerna om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning i rättegångsbalken, till riksdagen lämnat en redovisning för lagens tillämpning under år 1996 (regeringens skrivelse 1997/98:26, bet. 1997/98:JuU10). Regeringen har för avsikt att senare under hösten lämna en motsvarande redogörelse för lagens tillämpning år 1997. Underlag till den skrivelsen har nyligen inkommit till regeringen från Rikspolisstyrelsen och Riksåklagaren.

Regeringen tar i detta ärende upp frågan om förlängning av giltighetstiderna för de två lagarna. Något ytterligare beredningsunderlag än det som är tillgängligt för regeringen har inte ansetts behövligt.

Regeringens lagförslag innebär endast att giltighetstiderna för 1952 års tvångsmedelslag och lagen om hemlig kameraövervakning förlängs. Den frågan är av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

4 Nuvarande ordning

4.1 1952 års tvångsmedelslag

Lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål innehåller tilläggs- och undantagsbestämmelser till den grundläggande regleringen i rättegångsbalken i fråga om straffprocessuella tvångsmedel. Lagen, som är tidsbegränsad, gäller vid förundersökning angående vissa brott mot rikets säkerhet och vissa andra grova brott. Efter den senast gjorda förlängningen gäller lagen till utgången av år 1998 (prop. 1996/97:26, bet. 1996/97:JuU5, rskr. 1996/97:40, SFS 1996:1287).

1952 års tvångsmedelslag gäller vid förundersökning angående dels allmänfarliga brott, t.ex. mordbrand och sabotage, dels vissa högmålsbrott som uppror och olovlig kårverksamhet, dels vissa brott mot rikets säkerhet, t.ex. spioneri. Lagen gäller också försök, förberedelse och stämpling till dessa brott, om sådan gärning är straffbar. I förhållande till regleringen i rättegångsbalken innebär lagen utvidgade möjligheter att använda tvångsmedlen häktning, beslag, kvarhållande av postförsändelse

m.m. samt hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Lagen innehåller också bestämmelser som innebär att hemlig kameraövervakning kan användas på mindre stränga villkor än vad som följer av lagen om hemlig kameraövervakning (se avsnitt 4.2).

Enligt rättegångsbalken får en person häktas om det finns sannolika skäl för misstanke om brott, för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. Därutöver krävs att det föreligger en särskild häktningsgrund, t.ex. risk för fortsatt brottslig verksamhet. Häktning kan emellertid även ske vid en lägre grad av brottsmisstanke. Den som endast är skäligen misstänkt för brott kan sålunda också häktas om det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning om brottet, s.k. utredningshäktning. Enligt 2 § i 1952 års tvångsmedelslag kan en sådan utredningshäktning fortgå under fyra veckor, medan rättegångsbalkens regler bara tillåter en vecka.

I 27 kap. 2 § andra meningen rättegångsbalken finns bestämmelser om att vissa skriftliga meddelanden får tas i beslag endast om det finns misstanke om brott, för vilket straffminimum är två års fängelse. Enligt 3 § i 1952 års tvångsmedelslag krävs inte något lägsta straff för att sådana meddelanden skall få tas i beslag.

Förordnande om kvarhållande av postförsändelse m.m. enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken kan enligt 4 § i 1952 års tvångsmedelslag i vissa brådskande fall meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren. Enligt rättegångsbalkens regler är det alltid rätten som beslutar i dessa fall.

1952 års tvångsmedelslag innehåller även från rättegångsbalken avvikande bestämmelser om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning.

Hemlig teleavlyssning innebär att telemeddelanden som befordras till eller från ett telefonnummer, en kod eller annan teleadress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet. Tvångsmedlet kan användas både för avlyssning av telefonsamtal och för upptagning av annan telekommunikation än muntlig sådan, t.ex. telex, telefax och datakommunikation. Hemlig teleövervakning innebär att andra uppgifter än innehållet i meddelandet i hemlighet hämtas in om telemeddelanden som har expedierats eller beställts till eller från en viss teleadress eller att sådana meddelanden hindras från att nå fram.

Enligt reglerna i 27 kap. rättegångsbalken får hemlig teleavlyssning användas om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år och även vid brottsutredningar som rör försök, förberedelse och stämpling till sådant brott. Som ytterligare förutsättning för hemlig teleavlyssning gäller att det skall finnas skäligen misstanke om brottet och att åtgärden skall vara av synnerlig vikt för utredningen. Tillstånd till hemlig teleavlyssning meddelas av domstol på ansökan av åklagaren och skall gälla viss tid, högst en månad från dagen för beslutet. Hemlig teleövervakning får användas vid utredning av brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader, narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64), brott enligt 1 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling som avser narkotika och försök, förberedelse eller stämpling till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse två år. I övrigt är förutsättningarna knutna till reglerna om

hemlig teleavlyssning, vilket bl.a. innebär att beslut om hemlig teleövervakning fattas av domstol. För tvångsmedlen gäller bl.a. den s.k. proportionalitetsprincipen, som innebär att de får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

1952 års tvångsmedelslag lag ger, som nämnts ovan, i förhållande till rättegångsbalken utvidgade möjligheter att använda hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Tillstånd till åtgärden får lämnas, även om det för brottet är föreskrivet lindrigare straff än vad som krävs enligt rättegångsbalken. Åklagaren får i brådskande fall själv besluta om användning av tvångsmedlen. Har åklagaren gjort detta, skall anmälan ofördröjligen göras hos domstolen, som skyndsamt skall pröva ärendet.

Enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll, som till skillnad från 1952 års tvångsmedelslag inte är tidsbegränsad, får i vissa fall tvångsåtgärder som t.ex. hemlig teleavlyssning tillgripas. För detta krävs att åtgärden är påkallad för att utröna om en utlänning eller en organisation eller grupp som han tillhör eller verkar för planlägger eller förbereder någon gärning som innebär våld, hot eller tvång för politiska syften och som innefattar brott för vilket lindrigare straff än fängelse i två år inte är föreskrivet. Den parlamentariska kontrollen av lagens tillämpning sker genom att regeringen årligen lämnar en skrivelse om denna till riksdagen.

4.2 Lagen om hemlig kameraövervakning

Lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning trädde i kraft den 1 februari 1996 (prop. 1995/96:85, bet. 1995/96:JuU11, rskr. 1995/96:125). I lagen regleras de brottsutredande myndigheternas möjligheter att använda dolda fjärrmanövrerade övervakningskameror vid förundersökning i brottmål. Lagens giltighetstid var tidsbegränsad till utgången av år 1996, men den förlängdes i samma lagstiftningsärende som 1952 års tvångsmedelslag till utgången av år 1998 (SFS 1996:1286).

Reglerna om hemlig kameraövervakning ansluter nära till bestämmelserna om hemlig teleavlyssning. Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda TV-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbara utrustningar används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål, utan att upplysning om övervakningen lämnas (1 §). I likhet med reglerna om hemlig teleavlyssning får tvångsmedlet användas endast om någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om gärningen är belagd med straff. Även för hemlig kameraövervakning gäller att åtgärden måste vara av synnerlig vikt för utredningen och att proportionalitetsprincipen skall tillämpas (3 § första stycket). Åtgärden får endast avse sådana platser där den misstänkte kan antas komma att uppehålla sig (3 § andra stycket).

Frågor om hemlig kameraövervakning prövas av rätten på ansökan av åklagaren (4 § första stycket). I ett beslut att tillåta hemlig kameraövervakning skall domstolen ange vilken plats och under vilken tid tillståndet gäller. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte

överstiga en månad (4 § andra stycket). Lagen innehåller också regler om hävande av beslut (5 §) och om granskning och bevarande av upptaget bildmaterial (7 §).

1952 års tvångsmedelslag omfattar även hemlig kameraövervakning. Detta tvångsmedel kan således i vissa fall användas vid utredning av allmänfarliga brott, vissa högmålsbrott och vissa brott mot rikets säkerhet även om det för brottet är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Vidare innebär detta att åklagaren i brådskande fall själv kan besluta om hemlig kameraövervakning. På samma sätt som för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning skall åklagaren i ett sådant fall genast göra en anmälan till rätten som skyndsamt skall pröva ärendet.

5 Överväganden och förslag

Regeringens förslag: Giltighetstiderna för 1952 års tvångsmedelslag och lagen om hemlig kameraövervakning förlängs till utgången av år 2000.

Säkerhetspolisen har i den ovan angivna skrivelsen (se avsnitt 3) anført att 1952 års tvångsmedelslag är av utomordentlig vikt för Säkerhetspolisens verksamhet, att den är en nödvändig grund för Säkerhetspolisens bekämpning av brott mot rikets säkerhet och att lagens bestämmelser om möjligheter till tvångsmedel har utnyttjats i stor omfattning.

Enligt den ovan nämnda redovisningen av tillämpningen av reglerna i lagen om hemlig kameraövervakning (se avsnitt 3) lämnades under år 1996 tillstånd till hemlig kameraövervakning i 40 fall. Av dessa avsåg 30 fall narkotikabrott och de övriga försök och anstiftan till mord, grovt rån eller försök, förberedelse och medhjälp till detta brott, mordbrand samt förberedelse till väpnat hot mot laglig ordning. Enligt vad Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen då uttalade i sin redovisning till regeringen hade den hemliga kameraövervakningen utgjort ett värdefullt och personalbesparande komplement i polisens spaningsarbete. Av det underlag som Riksåklagaren och Rikspolisstyrelsen inkommit med inför regeringens redovisning till riksdagen för år 1997, framgår att tillstånd enligt lagens bestämmelser lämnats i 43 fall, varav 39 fall avsåg narkotikabrott. Slutsatserna om lagens betydelse är desamma som för föregående år.

I april 1998 överlämnade Buggningsutredningen till regeringen betänkandet Om buggning och andra hemliga tvångsmedel (SOU 1998:46). I betänkandet föreslås bl.a. att 1952 års tvångsmedelslag skall permanentas och att lagen om hemlig kameraövervakning skall arbetas in i rättegångsbalken. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

I likhet med Säkerhetspolisen anser regeringen att 1952 års tvångsmedelslag fortfarande behövs. Enligt regeringens mening visar erfarenheterna också att det är viktigt att polis och åklagare efter tillstånd från domstol kan använda hemlig kameraövervakning för att utreda grova brott. Mot bakgrund härav, men också med beaktande av de förslag som Bugg

ningsutredningen lagt och som för närvarande är under beredning, föreslår regeringen att giltighetstiden för såväl 1952 års tvångsmedelslag som lagen om hemlig kameraövervakning förlängs med två år. Lagarna föreslås alltså gälla till utgången av år 2000. Prop. 1998/99:6

Förslagen medför inga kostnader för staten.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 september 1998

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Peterson, Wallström, Tham, Åsbrink, Schori, Andersson, Winberg, Uusmann, Ulvskog, Sundström, Lindh, Johansson, von Sydow, Klingvall, Åhnberg, Pagrotsky, Östros, Messing, Engqvist

Föredragande: statsrådet Peterson

Regeringen beslutar proposition 1998/99:6 Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsmedelslag och lagen om hemlig kameraövervakning.